

УДК 328.126:929 Левицький “1928/1930”

Богдан Лаврук (м. Львів)

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ДМИТРА ЛЕВИЦЬКОГО (1928–1930)

Проаналізовано діяльність голови УНДО Дмитра Левицького у період виборчої кампанії 1928 р., його працю в посольському сеймі у 1928–1930-х рр.

Ключові слова: Дмитро Левицький, УНДО, виборча кампанія.

З ім'ям Дмитра Левицького найтісніше пов'язана політична історія Західної України у 1920–1930-х рр.: начальний редактор газети “Діло” (1923–1925), співзасновник і перший голова Українського національно-демократичного об'єднання (1925–1935), голова Української парламентської репрезентації у польському сеймі (1928–1935).

Громадсько-політична діяльність Дмитра Левицького в українській історіографії ще не стала предметом спеціального дослідження. У наукових працях О. Зайцева, М. Кугутяка, І. Соляра, М. Швагуляка та ін. лише епізодично згадується постать Д. Левицького в контексті національно-визвольних змагань західних українців у міжвоєнний період ХХ ст.

Метою цієї статті є аналіз парламентської діяльності Д. Левицького у польському сеймі в 1928–1930-х роках.

Джерельною базою даного дослідження є неопубліковані документи, що знаходяться у Центральному державному історичному архіві України у м. Львові (резольюції з'їздів, засідань керівних органів партії, інформаційні звіти і донесення польських інституцій влади про політичне життя), стенографічні протоколи засідань сейму, а також матеріали тогочасної періодики.

Нестабільна політична ситуація у Польщі, протиборство санаційного і ендецького таборів вплинули на перебіг виборчої кампанії 1928 р., що відіграла особливу важливу роль в житті Західної України. У Східній Галичині у ній взяла участь переважна більшість українських політичних партій, найвпливовішою із яких було Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), очолюване Дмитром Левицьким.

УНДО, беручи участь у виборах, поставила перед собою максимальні завдання: 1. Засвідчити характер українських земель під Польщею, виявити перед цілим світом: чия ця земля, хто творить на ній величезну більшість, і

хто повинен бути господарем тієї землі; 2. Здобути повноправну, ніким не заперечувану, безсумнівну репрезентацію українського народу; 3. Здобути вільну трибуну для оборони природних і основних прав української нації. Проте український політикум розумів, що за умови більшості польських політичних партій у Сеймі, не варто сподіватися справедливого вирішення українського питання парламентським шляхом.

Реалізація поставлених завдань відбувала-ся двома шляхами: створенням блоку непо-льських народів і організаційним оформленням українського блоку. Уже в листопаді 1927 р. у Варшаві розпочалися переговори про відновлення Блоку національних меншин Польської держави, у яких взяв участь Дмитро Левицький. Завдяки спільним зусиллям керівників єврейської, німецької, білоруської делегацій 28 листопада 1927 р. цей Блок було утворено. 16–18 січня 1928 р. на заключній нараді, представники непольських народів узгодили склад державного списку, який очолив Дмитро Левицький.

Консолідація українських політичних партій проходила набагато складніше. Незважаючи на те, що 12 листопада ЦК УНДО постановив “йти до виборів під гаслом спільного виборчого блоку українських національних угруповань і дати від себе ініціативу до створення такого внутрішнього національного блоку українських національних угруповань”¹ ця ініціатива була прохолодно сприйнята іншими політичними силами, які усвідомлювали, що УНДО прагне очолити пропонуваній блок українських політичних партій.

Утопічність планів УНДО стала очевидною уже після перших звернень до інших політичних сил. Так, 14 грудня 1927 р. було надіслано листа голові УСРП Леву Бачинському з обґрунтуванням необхідності національного блоку². З подібною ініціативою УНДО звернулося також до Селянського союзу і діячів ко-

лишньої УСДП. Проте жодна політична партія не відгукнулася на пропозиції, запропоновані Д. Левицьким та його політичною силою. Таким чином, спроба утворити єдиний виборчий фронт не знайшла підтримки в інших політичних партій, що побоювалися гегемонії УНДО. Чільні діячі партії констатували: “У верхах до об’єднання не дійшло. Але це не означає, що об’єднання не буде в низах серед українських виборчих мас. Ми є глибоко переконані і певні того, що всі українські виборці об’єднуються при виборах в одну свідому цілість під блакитно-жовтим прапором Українського національно-демократичного об’єднання. Без огляду на те, до якої партії вони до цього часу належали”³.

Проте, незважаючи на критичні випадки опонентів та невдачі, пов’язані із консолідаційними процесами, УНДО вдалося заручитися підтримкою Союзу української націоналістичної молоді, керівники якого 16 січня 1928 р. закликали українську молодь голосувати за УНДО, як за “партію, що стоїть на націоналістичній платформі”⁴, а також греко-католицького духовенства і його Української християнської організації (УХО). Після напружених переговорів із керівником холмсько-волинського Сельсоюзу П. Васильчуком, ця політична структура також висловила свою підтримку УНДО.

2 лютого 1928 р. УНДО опублікувало відозву до українського народу, в якій, видаючи бажане за дійсне, зазначалося: “До виборів об’єдналося Українське національно-демократичне об’єднання з усіма патріотичними організаціями Галичини, Волині, Холмщини, Полісся, Підляшшя. Всі, що ставлять інтерес загальнонародний вище інтересу вузького йдуть до виборів під блакитно-жовтим стягом Національного об’єднання”⁵. Варто підкреслити, що українські політичні партії боролися не стільки із польськими політичними силами, скільки між собою. Так, УНДО відзначала: “Ми і тільки ми створили правдиво український національний фронт і його несемо у виборчі маси”⁶.

За підсумками виборчої кампанії до сейму було обрано 46 українців з Галичини, Волині і Полісся. 11 українців увійшли до сенату, з них дев’ять представляли УНДО, один — УСРП, один — Сельроб (правицю). Вісім сенаторів було обрано з Галичини (сім — з УНДО, один — УСРП), один — з Волині (Сельроб), два — з державного списку УНДО⁷. Щодо

УНДО, то партія одержала 23 мандати в сеймі і 9 у сенаті. Проте на північно-західних українських землях ундівці не отримали жодного мандату. Двох послів до сейму в спілці з УНДО провів холмсько-волинський Сельсоюз.

41 посол і всі сенатори були кандидатами від українських партій, опозиційних до Польської держави, п’ять українців було обрано за списком Безпартійного блоку співпраці з урядом. Більшість послів і сенаторів належала до самостійницького табору. Таким чином, незважаючи на відсутність порозуміння між українськими політичними силами, українці отримали значну кількість мандатів у сеймі. Один із провідних діячів УНДО І. Кедрин-Рудницький відзначав, що “поляки були здивовані і прикро заскочені, що так багато українців отримали посольські і сенаторські мандати — при всіх тих перешкодах і фальшуваннях, що їх робили польська поліція і польські виборчі комісії”⁸.

Після завершення виборчої кампанії 1928 р. близько половини членів ЦК і майже вся президія УНДО одержали посольські і сенаторські мандати. Як і напередодні виборів, Д. Левицький виступив з ініціативою утворення спільного українського клубу. З такою пропозицією ЦК УНДО звернулося до УСРП, запропонувавши три варіанти співпраці: 1. Утворення одного спільного клубу; 2. Спілка двох клубів із збереженням внутрішньої автономії; 3. Порозуміння при виборах президії сейму та сенату і парламентських комісій. Остання пропозиція ситуативного характеру була схвалена керівниками УСРП⁹.

Не знайшовши в черговий раз порозуміння з українськими політичними силами, УНДО утворило спільний українсько-білоруський клуб, до якого увійшли 25 українських послів зі списку № 18, один посол (Зубрицький) зі списку № 22 і 4 білоруси — разом 30 послів. Президія Українського клубу була одночасно президією Українсько-білоруського клубу. Головою став Дмитро Левицький, заступниками — Володимир Целевич і Сергій Хруцький, секретарем — Іван Блажкевич¹⁰. Проте 7 листопада 1928 р. білоруси покинули лави українсько-білоруського клубу¹¹.

9 березня 1928 р. Д. Левицький виголосив у сеймі програмну декларацію Українського клубу. У ній він зазначив, що, незважаючи на те, що боротьба за самостійну українську державу завершилася поразкою, “найвищим, святим і непорушним ідеалом нашим є неза-

лежна, соборна Українська національна держава на всіх українських землях. Тому всі міжнародні акти, якими споконвічні українські землі: Східну Галичину разом з Лемківщиною, Холмщину, Волинь, Підляшшя і Полісся передано Польщі, а саме: трактат укладений в Ризі 18 березня 1921 р. і рішення Ради послів у Парижі 14 березня 1923 р. як акти, які насилують право українського народу на самовизначення, вважаємо де-юре неправосильними. А вступаючи до польських Законодавчих палат, будемо і цим шляхом йти до здійснення найвищого права української нації¹². Заява була розкритикована низкою політичних сил, зокрема Сельробом-лівцею, які звинувачували УНДО в прислужництві польському табору. Однак у своїй промові 30 травня 1928 р. голова УНДО Д. Левицький спростував закиди, відзначивши неминучість об'єднання українських земель в одній державі: “Розвиток подій у колишній Російській імперії від весни 1917 р. незаперечно свідчить, що мусить прийти до відірвання українських земель від усякої державної спільності з російськими землями і що мусить прийти до виникнення незалежної української держави. А логіка історії каже, що ніколи 30-ти мільйонна материнська держава не зречеться 6-ти мільйонів своїх земляків, відділених вузькою річкою від материнського кореня... Партія, яку я репрезентую, веде боротьбу за цю мету легальними засобами”¹³.

Українські політичні сили, представлені у сеймі, були солідарні в одному питанні — необхідності створення української держави в її етнічних кордонах, проте шляхи вирішення цієї проблеми були різними. Так, разом із білорусами, українці бойкотували урочисте засідання сейму 10 листопада 1928 р., що присвячувалося десятиліттю відновлення Польської держави. 9 листопада 1928 р. вони надіслали маршалові сейму листа, у якому зазначали: “У зв’язку з урочистістю десятиліття Польської держави українські і білоруські послі і сенатори в польських Законодавчих палатах заявляють, що гасло самовизначення нації здобуло собі під час війни право громадянства. Ми також з радістю вітали факт визволення польського народу як доказ, що ідея самовизначення здійснена на практиці, однак відроджена Польща не визнала принципів прав самовизначення нації і приєднала частину українського і білоруського народів, які також прагнули до своєї незалежності. Тому ми,

представники українського і білоруського народів у Польських Законодавчих палатах, не тільки не можемо брати участі в урочистості десятиріччя існування польської держави..., але при цій нагоді вважаємо необхідним підкреслити, що незламно стоїмо на позиції права самовизначення української і білоруської націй на всіх етнографічних землях”¹⁴.

Перебуваючи в меншості, розрізнені українські політичні сили не могли істотно впливати на політичне життя у країні. У зв’язку із такою критичною ситуацією, виступаючи у сеймі, Д. Левицький відзначив: “Кажуть нам, що ми вмємо тільки критикувати, але не висуваємо позитивної програми. Це не відповідає дійсності. Передусім ми ведемо українську політику, але при цьому в ставленні до польської держави не оперуємо виключно негативами. Позитивні наші домагання містяться в цілій низці докладно і сумлінно опрацьованих внесень і законопроектів у культурній і господарській галузях. Ці внесення не мають характеру замаху, змови чи “ірреденти” і не мають навіть взагал нічого спільного з політикою”¹⁵. Заява голови УНДО була розкритикована Левом Бачинським, який зауважив: “Характерно, що навіть славне своєю “антидержавністю” УНДО знизило тон в теперішніх дебатах... Ще один крок — і пан Дмитро Левицький готовий задовольнитися культурною автономією в межах польської держави”.

Наступ польських сил в культурно-освітній сфері змушував УНДО, як найбільш впливову парламентську силу, шукати виходу із складного становища. Д. Левицький продовжував пропагувати ідею об'єднання українських партій.

27–28 листопада 1929 р. відбулася українсько-білорусько-литовська конференція, в якій взяли участь такі політичні партії, як УНДО, УСРП, УСДП, УСС, білоруські християнська демократія, Селянський союз та Православне об'єднання і Литовський національний комітет. УНДО представляли 13 послів і сенаторів, зокрема вся президія Українського клубу на чолі із Д. Левицьким. Мета конференції — вироблення спільної тактики на парламентській арені та за її межами. Спільна робота завершилась створенням Комітету порозуміння, який, однак, не відіграв помітної ролі.

Однією із проблем, що постала на заваді порозуміння між українськими політичними си-

лами, стало ставлення до СРСР. Так, позицію УНДО у сеймі висловив Д. Левицький, який відзначив, що, “будучи партією національною і демократичною, ми є ворогами комуністичного інтернаціоналізму і більшовицької диктатури, проти якої повстає відвічне замилування українського народу до демократичної волі”. Голова УНДО заявив про невідворотність проголошення незалежної української держави: “Чи вигідно це для Польщі, чи не вигідно, незалежна українська держава постане, і розпадеться неподільна російська держава. Сучасний державний устрій Союзу Радянських Республік є останнім етапом до повного відривання України від Росії...”. Разом з тим Д. Левицький підкреслив: “Ми є найзапеклішими противниками всякої інтервенційної політики, яка б штучним способом мала прискорити українську незалежність над Дніпром”¹⁶. Після цієї промови голова Раднаркому УРСР В. Чубар в офіційному виступі звинуватив Д. Левицького у співпраці з міжнародним капіталом, який прагне до знищення Радянського Союзу.

Проте випадки радянської влади на УНДО не тільки не послабили критики більшовизму, а й набрали більш гострих форм. Так, Українська парламентська репрезентація 14 листопада 1929 р. оприлюднила маніфест, у якому зазначалося: “Комуністична диктатура на Великій Україні провела в осені ц. р. черговий, цим разом дуже нагальний і масовий наступ на представників української інтелігенції, зокрема на визначних діячів української науки й літератури, на українську молодь середніх і вищих шкіл, на діяльність представників українського селянства і робітництва. Завдання цього наступу є ламання всього національного українського руху та дискредитування його при допомозі політичних монстр-процесів і накінець відстрашення від нього населення при допомозі кривавих екзекуцій над його провідними діячами. Словом — на всій території Великої України котиться грізна хвиля червоного терору, жертвою якого падають найкращі сини нашого народу”.

У січні 1929 р. Клуб ББСУ представив проект змін Конституції, які передбачали обмеження прав парламенту і зміцнення президентської влади. Українські політичні сили не приділяли цій проблемі надто великої ваги, оскільки, за словами Д. Левицького, “найбільш істотні, ліберальні положення діючої

конституції досі практично не застосовувалися до українців або явно применшувалися”. Він підкреслив, що “це, однак, не означає, що боротьбу на зміну устрою ми вважаємо внутрішньою справою польського суспільства... Як демократична партія і згідно з демократичним характером цілого українського суспільства ми виступаємо проти також практичних поглядів, оскільки парламентська трибуна є останнім легальним засобом, яким ми володіємо в боротьбі за наші слухні права в польській державі”.

Крім внутріполітичної боротьби з польським режимом, Д. Левицький активно використовував зовнішньополітичні методи боротьби з владою. Так, виступаючи на Конгресі національних меншин 28 серпня 1928 р., голова УНДО підкреслив, що український народ не є меншиною в жодній з держав, де він живе, а творить абсолютну більшість на заселеній ним території. Він відзначив, що “український народ не погоджується з фактом включення його до чужих державних організацій”. В своїх інтерв'ю іноземним часописам Д. Левицький зазначив, що українці не можуть бути лояльними до польської держави, оскільки “прагнуть до власної держави”¹⁷, що, цілком закономірно, викликало шкали критики на його адресу зі сторони польських ЗМІ.

Опозиційна діяльність Д. Левицького не залишилася не поміченою також польською владою. У ніч із 9 на 10 вересня 1930 р. поліція заарештувала групу колишніх послів-українців, серед яких слід виділити О. Вислоцького, О. Когута, І. Лещинського, Д. Паліва, В. Целевича. Наприкінці жовтня — на початку листопада 1930 р. ув'язнено Д. Левицького та чотирьох його заступників, групу колишніх послів і сенаторів та інших провідних діячів. Отже, напередодні нових виборів український блок фактично опинився без політичного проводу.

Таким чином, після завершення виборчої кампанії 1928 р. Українське національно-демократичне об'єднання, очолюване Д. Левицьким, здобуло переконливу перемогу на виборах. Голова УНДО доклав чимало зусиль задля консолідації українських політичних сил, що були представлені в парламенті, що, однак, не принесло бажаних результатів. Значно більших успіхів досягнуто при створенні блоку непольських народів у парламенті.

Джерела та література

- 1 Діло. — 1927. — 25 листопада; *Зайцев О. Ю.* Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922–1939) // Український історичний журнал. — 1993. — № 1. — С. 74.
- 2 ЦДІАУ у Львові. — Ф. 344. — Оп. 1. — Спр. 32. — Арк. 94.
- 3 Діло. — 1928. — 17 січня.
- 4 Діло. — 1928. — 21 січня.
- 5 Там само; Діло. — 1928. — 2 лютого; Свобода. — 1928. — 5 лютого.
- 6 Діло. — 1928 — 2 лютого.
- 7 *Соляр І. Я.* УНДО: перший період діяльності (1925–1928). — Л., 1995. — С. 62.
- 8 *Кедрин І.* Життя — події — люди: спомини і коментарі. — Нью-Йорк, 1974. — С. 167.
- 9 Діло. — 1928. — 15 квітня.
- 10 *Зайцев О. Ю.* Представники українських політичних партій Західної України в парламенті Польщі (1922 — 1939) // Український історичний журнал. — 1993. — № 1. — С. 75.
- 11 *Соляр І. Я.* УНДО: перший період діяльності (1925–1928). — Л., 1995. — С. 63.
- 12 Діло. — 1928. — 31 березня.
- 13 *Кугутяк М.* Історія української націонал-демократії (1918–1939). Т. 1. — Київ-Івано-Франківськ: Плай, 2002. — С. 403.
- 14 Sprawy narodowosciowy. — 1928. — № 5.
- 15 Діло. — 1929. — 11 грудня.
- 16 Діло. — 1928. — 2 червня.
- 17 ЦДІАУ. — Ф. 205. — Оп. 1. — Спр. 840. — Арк. 5–6.

Богдан Лаврук

Парламентская деятельность Дмитрия Левицкого (1928–1930)

Проанализирована деятельность председателя УНДО Дмитрия Левицкого в период избирательной кампании 1928 г., его деятельность в польском сейме в 1928–1930-х гг.

Ключевые слова: Дмитрий Левицкий, УНДО, избирательная кампания.

Bohdan Lavruk

Parliamentary Activities of Dmytro Levytskyu (1928–1930)

The activities of the head of the Ukrainian National-Democratic Union (UNDO) Dmytro Levytskyu during the period of the 1928 electoral campaign, and his work in the Polish Sejm in 1928–1930 are analyzed.

Key words: Dmytro Levytskyu, UNDO, electoral campaign.

